

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
's-GRAVENHAGE

D. W. de Hoop

De melkproductie in Nederland en de
voorgestelde superheffing

INLEIDING

Om de voorstellen t.a.v. een nieuw zuivelbeleid, met name de voorgestelde superheffing, te kunnen beoordelen, is het goed om inzicht te hebben in de 'structuur' van de bedrijven die melk produceren. Die 'structuur' betreft dan vooral de verschillen in de hoogte van de melkproduktie van de bedrijven en de belangrijkste oorzaken van deze verschillen. De bedrijven kunnen dan op grond van elk van deze oorzaken (aspecten) in groepen worden ingedeeld. De gevolgen van een eventuele invoering van een superheffing zullen in het kort ter sprake komen.

- Aantallen bedrijven en verdeling van de melkproduktie

Volgens de Meitelling waren er per 1 mei 1981 63895 bedrijven met melkkoeien. In tabel 1 staat een verdeling van deze bedrijven naar hoogte van het aantal melkkoeien per bedrijf.

Daar van de bedrijven in de Meitelling slechts enkele kenmerken bekend zijn, zal verder gerekend worden met de gegevens van de LEI-landbouwsteekproef. Van de bedrijven van de LEI-steekproef zijn veel meer gegevens bekend, b.v. melk per koe, staltype, voerkosten, inkomens, zodat een beter inzicht verkregen wordt hoe de bedrijven er uit zien. De LEI-steekproef geeft echter geen inzicht in de heel kleine bedrijven. Voor 1981/82 was de benedengrens 74 sbe (standaardbedrijfseenheden: 1 melkkoe = 2,5 sbe, 1 ha grasland = 1 sbe). In 1981/82 zaten er 628 bedrijven (groter dan 74 sbe) met melkkoeien in de steekproef. Deze 628 bedrijven representeerden 50834 bedrijven in Nederland. Er waren dus in 1981/82 ruim 13000 bedrijven met melkkoeien die kleiner waren dan 74 sbe. Deze bedrijven produceerden slechts enkele procenten van de totale melkproduktie. De steekproefbedrijven worden dus gewogen tot een landelijk totaal. Op grond van deze LEI-steekproefbedrijven is een verdeling gemaakt naar hoogte van de kg afgeleverde melk per bedrijf (groter dan 74 sbe: tabel 2).

Uit tabel 2 blijkt b.v. dat 33,6% van de bedrijven met melkkoeien (groter dan 74 sbe) minder dan 150.000 kg melk per bedrijf afleverden in 1981/82. Deze bedrijven hadden een aandeel van 13,6% in de totale melkafleveringen in 1981/82. Daarentegen had 13,5% van de bedrijven, die meer dan 400.000 kg melk per bedrijf afleverden, een aandeel van 30,3% van het totaal. Er moet wel rekening gehouden worden met het feit dat ook alle gemengde bedrijven met melkkoeien in de tabel zijn opgenomen. Vandaar dat in de tabel ook de verdeling van de melkafleveringen op de gespecialiseerde weidebedrijven is weergegeven. Weidebedrijven zijn bedrij-

Tabel 1. Verdeling van de bedrijven met melkkoeien naar hoogte van het aantal koeien per bedrijf. Meitelling 1981

Aantal koeien per bedrijf	Aantal bedrijven	percentage van totaal aantal bedrijven
1 - 4	7.344	11,5
5 - 9	3.383	5,3
10 - 19	8.858	13,8
20 - 29	9.936	15,5
30 - 39	8.619	13,5
40 - 49	7.377	11,5
50 - 69	10.391	16,3
70 - 99	5.760	9,0
100 - 149	1.828	2,9
150 - 199	296	0,5
200 en meer	103	0,2
Totaal	63.893	100,0

Tabel 2. Verdeling van de bedrijven met melkkoeien resp. de weidebedrijven (en groter dan 74 sbe), naar hoogte van de melkaflevering per bedrijf volgens de LEI-landbouwsteekproef van 1981/82

kg afgeleverde melk per bedrijf	alle bedr. met melkkoeien				weidebedrijven			
	bedrijven		kg melk		bedrijven		kg melk	
	aantal	perc	mld.kg	perc	aantal	perc	mld.kg	perc
tot 60.000	2.710	5,3	0,05	0,4	30	0,1	0	0
60.000-150.000	14.351	28,3	1,62	13,2	7.884	22,2	0,91	9,3
150.000-200.000	8.179	16,1	1,45	11,8	6.594	18,7	1,17	11,9
200.000-300.000	10.615	20,9	2,68	21,8	8.024	22,7	2,02	20,6
300.000-400.000	8.114	16,0	2,76	22,5	6.387	18,1	2,16	22,1
400.000-500.000	3.477	6,8	1,52	12,4	3.104	8,8	1,36	13,9
meer dan 500.000	3.389	6,7	2,20	17,9	3.331	9,4	2,17	22,2
Totaal	50.834	100	12,28	100	35.354	100	9,79	100

ven, waarvan meer dan 80% van hun bedrijfsomvang (in sbe) bestaat uit rundveehouderij.

- Oorzaken van verschillen in melkproduktie per bedrijf

Het is nu belangrijk om te weten wat de belangrijkste oorzaken (of aspecten) zijn die de grote verschillen in melkproduktie verklaren en welke effecten deze aspecten hebben op de bedrijfsresultaten. Als kengetal voor het bedrijfsresultaat wordt hier het netto-overschot gebruikt. Dit is het verschil tussen de opbrengsten en de kosten (op pachtbasis, inclusief de berekende kosten van eigen arbeid en eigen vermogen). Door middel van factoranalyse zijn deze aspecten opgespoord voor de LEI-steekproefbedrijven (die vervolgens gewogen zijn tot een landelijk totaal). Voor elk aspect zijn steeds alle bedrijven zodanig in 3 groepen ingedeeld, dat tussen de 3 groepen het te onderzoeken aspect verschillend is en alle andere aspecten zoveel mogelijk gelijk zijn (tabel 3).

Bij de bespreking van de aspecten zal in het kort aangegeven worden, welke mogelijke invloeden een superheffing op de verschillende groepen heeft. Er wordt verondersteld dat een superheffing ter grootte van ongeveer 56 ct per kg afgeleverde melk boven het quotum tot gevolg zal hebben, dat men de produktie zal beperken tot dat quotum. Het is zeker niet rendabel om die extra melk te produceren voor nog geen 2 dubbeltjes per kg. Uit berekeningen en een studie van het LEI over "de invloed van contigentering van melkproduktie op bedrijfsplan en arbeidsopbrengst van weidebedrijven" bleek dat de inkomensdaling geringer is naarmate thans de veedichtheid hoger is of dat er alternatieve gebruiksmogelijkheden (b.v. akkerbouw) voor de grond zijn. Bij een relatief hoge veedichtheid per ha kan er dan namelijk vrij sterk bespaard worden op met name aangekocht ruwvoer en ook krachtvoer en bij een zeer hoge stikstofgift op kunstmeststoffen. (De hogere veebezetting gaat vooral gepaard met hogere ruwvoeraankopen en weinige hogere krachtvoeraankopen per koe) Deze beperking van de voeraankopen zullen dan geen produktiedaling per koe tot gevolg hebben. Bij een lage veedichtheid wordt er nagenoeg geen ruwvoer aangekocht, zodat bij een inkrimping van de veestapel alleen op krachtvoer bespaard kan worden, indien nog niet maximaal ruwvoer gevoerd wordt. Dit zal dan wel een produktiedaling per koe tot gevolg hebben. De bedrijven met een hoge veedichtheid zullen het sterkste profiteren van een verwachte relatieve prijsdaling van het voer (met name ruwvoer, maar in mindere mate ook krachtvoer). Deze prijsdaling t.o.v. ongewijzigd beleid zal optreden als gevolg van een vrij sterk teruglopen van de vraag bij instelling van een superheffing. Ook is te verwachten dat de prijs van grond zal dalen, hetgeen aantrekkelijk is voor intensieve bedrijven die nog grond willen en kunnen huren of aankopen.

Tabel 3. Invloed van een aantal aspecten op de hoogte van de melkproduktie en het netto-overschot per bedrijf in 1981/82. Het betreft bedrijven met melkkoeien die groter dan 74 sbe waren. De gegevens zijn gebaseerd op de LEI-steekproefbedrijven die gewogen zijn tot landelijke totalen. Voor elk onafhankelijk aspect zijn steeds alle bedrijven naar hun positie t.o.v. dit aspect in drie groepen ingedeeld.

Aspecten	gemiddelden per groep			invloed op	
	groep 1	groep 2	groep 3	melk- produktie	netto- overschot
1. oppervlakte akkerbouwgewassen	0	0,14	14,62		
aantal (gewogen) bedrijven	12.948	30.793	5.512		
% bedr. met een ligboxenstal	56	62	30		
voederoppervlakte	19,9	26,9	22,8		
netto-overschot	-44.900	-16.800	-22.700		2%
melkproduktie	269.000	347.000	232.000	1%	
2. perc intensieve veehouderij	0	8	41		
aantal (gewogen) bedrijven	27.486	11.822	9.943		
grootveeëenheden (g.v.e) per ha	2,96	3,17	3,39		
voederoppervlakte	30,7	19,8	16,4		
netto-overschot	-21.600	-27.800	-23.700		0%
melkproduktie	381.000	252.000	228.000	9%	
3. perc bedr. met een ligboxen- stal	4%	75%	97%		
voederoppervlakte	18,1	25,3	31,3		
grootveeëenheden per ha	2,61	3,07	3,61		
melk per koe	4.930	5.570	5.640		
rentesubsidie (in 1981/82)	50	2.050	3.350		
aantal (gewogen) bedrijven	24.760	12.226	12.266		
netto-overschot	-44.200	-23.600	- 3.400		21%
melkproduktie	165.000	304.000	472.000	54%	
4. voederoppervlakte bij gelijk staltype:% bedrijven met lig- boxenstal	16,8	22,5	38,8		
	65	48	61		
grootveeëenheden per ha	3,71	2,89	2,69		
aantal (gewogen) bedrijven	19.239	21.581	8.432		
netto-overschot	-28.800	-24.600	-15.400		5%
melkproduktie	264.000	272.000	451.000	26%	
5.+ 6. geven resterende ver- schillen weer bij gelijke staltype en oppervlakte					
5. (restverschillen) melk per koe	4.757	5.294	5.839		
aantal (gewogen) bedrijven	14.831	16.866	17.556		
netto-overschot	-39.200	-21.800	-10.700		9%
melkproduktie	286.000	309.000	353.000	2%	
6. (restverschillen) g.v.e. per ha	2,65	2,97	3,79		
aantal (gewogen) bedrijven	19.110	16.937	13.200		
netto-overschot	-24.800	-29.300	-15.300		1%
melkproduktie	267.000	305.000	388.000	5%	
				97%	38%

Aspect 1: bedrijven zonder resp. met akkerbouwgewassen

De bedrijven met akkerbouwgewassen (groep 3) hadden geen lagere voederoppervlakte, maar wel een iets lagere veebezetting per ha. De melkproduktie lag op deze bedrijven dan ook iets lager dan op de overige bedrijven, en er waren minder ligboxenstallen. Een superheffing voor deze bedrijven zal tot gevolg hebben dat de melkveehouderijtak niet uitgebreid en gemoderniseerd kan worden. Wel zal het waarschijnlijk mogelijk zijn om de produktiebeperving op te vangen door meer akkerbouwgewassen te gaan verbouwen.

Aspect 2: bedrijven zonder resp. met intensieve veehouderij

Uit tabel 3 blijkt dat de bedrijven met een flinke tak intensieve veehouderij relatief wat kleiner zijn qua oppervlakte, terwijl de veebezetting per ha er wat hoger is. Deze bedrijven zullen bij een produktiebeperving aanzienlijk op de voerkosten kunnen besparen. Tevens ligt het voor de hand dat deze bedrijven sneller zullen gaan investeren in de intensieve veehouderij dan bedrijven die nog helemaal geen intensieve veehouderij hebben (indien natuurlijk de prijsverhoudingen in de intensieve veehouderij dit toelaten).

Aspect 3: bedrijven met grupstal t.o.v. bedrijven met een ligboxenstal, gepaard gaande met verschillen in oppervlakte

In groep 1 had slechts 4% van de bedrijven een ligboxenstal tegen 97% in groep 3. De bedrijven met een ligboxenstal hebben gemiddeld een grotere voederoppervlakte, een hogere veebezetting per ha en een hogere melkproduktie per ha. Mede door overheidsmaatregelen, waaronder de rentesubsidie en ruilverkaveling, hebben deze bedrijven zich snel ontwikkeld. Groep 1 ontving in 1981/82 gemiddeld f 50,- rentesubsidie, tegen f3350 in groep 3. Het bedrijfsresultaat op de grote ligboxenstalbedrijven was aanzienlijk beter dan op de kleinere grupstalbedrijven. De verschillen in melkproduktie per bedrijf waren erg groot. Door dit aspect wordt zelfs 54% van de verschillen in melkproduktie verklaard.

In de groepen met overwegend bedrijven met een ligboxenstal zitten ook bedrijven, die nog niet zo lang geleden een ligboxenstal gebouwd hebben. Deze bedrijven kunnen hun veestapel en de melkproduktie per koe dikwijls nog aanzienlijk uitbreiden. Deze bedrijven kunnen bij een produktiebeperving sterk getroffen worden indien zij geen extra quotum krijgen. De kosten zijn al wel gemaakt, maar men zit vaak in een aanloopfase, wat betreft de uitbreiding van de veestapel en melk per koe.

De bedrijven met een ligboxenstal die al een hoge veebezetting per ha en een hoge melkgift per koe hebben kunnen zich bij een produktiebeperving gemakkelijker aanpassen. Zij kunnen sterk besparen op zowel ruwvoer als krachtvoer-

kosten en eventueel stikstofkosten. Bovendien geven de bedrijfsresultaten van deze bedrijven meer financiële ruimte.

Veel bedrijven met een grupstal hebben nog aanzienlijke mogelijkheden voor produktiegroei, met name door opvoering van de melkgift per koe, meer koeien per ha te houden en verbetering van de graslandexploitatie (ook de stikstofgift ligt nog relatief laag). Dit zou dan wel vaak gepaard moeten gaan met modernisering van de gebouwen of nieuwbouw van een ligboxenstal. Invoering van een produktiebepanking op het huidige niveau minus een aantal procenten betekent echter voor deze bedrijven, dat deze ontwikkelingsmogelijkheden slechts beperkt benut kunnen worden. Bovendien geven de huidige bedrijfsresultaten in het algemeen weinig financiële ruimte.

Aspect 4: verschillen tussen bedrijven in voederoppervlakte bij gelijke verdeling van de staltypen over de groepen

In dit aspect zijn de bedrijven zodanig ingedeeld naar hoogte van de voederoppervlakte, dat de staltypen gelijkelijk verdeeld zijn over de 3 groepen. Het blijkt uit tabel 3 dat nu de veebezetting per ha daalt bij toenemende oppervlakte. Dit wordt veroorzaakt doordat kleinere ligboxenstalbedrijven een hogere veebezetting hebben dat grotere (qua oppervlakte). Dit geldt ook voor grupstalbedrijven. Dus ondanks de grote verschillen in oppervlakte zijn de verschillen in melkproduktie niet evenredig groot. Deze kleinere intensievere bedrijven (met name die met een ligboxenstal) kunnen bij een produktiebepanking aanzienlijk op voerkosten besparen, maar de bedrijfsresultaten waren in het verleden al niet best. De grotere en minder intensieve bedrijven (met name grupstalbedrijven) zullen relatief meer schade lijden, hoewel de financiële ruimte er groter is.

Aspect 5: restverschillen tussen bedrijven in melk per koe bij gelijk staltype en oppervlakte

Uit aspect 3 bleek dat de gemiddelde melkproduktie per koe op de bedrijven met een ligboxenstal gemiddeld hoger was dan op de bedrijven met een grupstal. Echter ook binnen éénzelfde staltype komen grote verschillen in melk per koe voor. Deze verschillen staan in dit aspect en veroorzaken nog 2% van de verschillen in melkproduktie per bedrijf. Bij overigens gelijke omstandigheden behaalden de bedrijven met een hoge melkgift per koe aanzienlijk betere bedrijfsresultaten dan bedrijven met een lage melkproduktie.

De bedrijven met een relatief lage melkproduktie per koe hebben nog veel mogelijkheden om de melkgift per koe op te voeren. Deze mogelijkheden zullen na een produktiebepanking gedeeltelijk nog wel rendabel zijn. Het nadeel is dan echter dat men dan het aantal koeien sterker zal moeten inkrimpen. Bovendien

zijn de huidige resultaten van deze bedrijven vrij slecht.

Aspect 6: restverschillen tussen bedrijven in veebezetting per ha bij gelijk staltype en oppervlakte

Hoewel in de aspecten 3 en 4 al een flink deel van de verschillen in veebezetting per ha is 'gevangen' resterend in dit aspect nog aanzienlijke verschillen in veebezetting die niet samenhangen met staltype en voederoppervlakte. Dit aspect veroorzaakt nog grote verschillen in melkproduktie. De verschillen in bedrijfsresultaten zijn tussen de groepen vrij gering (tabel 3). Hieruit is te concluderen dat de bedrijven met een hoge veebezetting relatief minder schade zullen hebben bij een produktiebepanking dan bedrijven met een lage veebezetting. De bedrijven met een hoge veebezetting kunnen namelijk sterk besparen op voerkosten (met name van aangekocht ruwvoer). De kosten van met name gebouwen per koe zullen echter bij inkrimping van het aantal koeien wel wat oplopen.

- Samenvatting

Er is een grote spreiding in de hoeveelheid melk die elk bedrijf produceert. Er is een zestal aspecten (oorzaken) genoemd die deze verschillen verklaren. Een superheffing zal een sterk verschillend effect hebben op de bedrijven afhankelijk hoe elk bedrijf ten aanzien van elk van deze aspecten scoort. Zo kan een bedrijf b.v. positief scoren t.a.v. melkgift per koe maar negatief t.a.v. veebezetting per ha. Invoering van een superheffing van 56 ct per kg boven het quotum afgeleverde melk zal betekenen dat men de produktie zal beperken tot dat quotum.

Een superheffing van 56 ct per kg zal een geringere schade voor het inkomen van een bedrijf tot gevolg hebben naarmate:

- er meer alternatieve mogelijkheden zijn voor de grond of de arbeid. B.v. het verbouwen of verhuren voor het verbouwen van akkerbouwgewassen, uitbreiding van de intensieve veehouderij e.d.
- de bedrijven in het verleden, mede door overheidsmaatregelen als ruilverkaveling en rentesubsidie, sterker gemoderniseerd en vergroot zijn. Dus de bedrijven die al vrij lang een ligboxenstal hebben en waar de veedichtheid en de melkgift per koe al vrij hoog zitten.
- de veedichtheid en de melkproduktie per koe hoger zijn.

Daarentegen zullen bedrijven die negatief scoren ten aanzien van deze punten, b.v. als gevolg van een slechte verkavelingssituatie, relatief sterker getroffen worden door een eventuele superheffing; zeker als gelet wordt op de vrij grote potentiële mogelijkheden die deze bedrijven zouden hebben zonder superheffing. Deze bedrijven zullen dus sterk belemmerd worden in hun bedrijfsontwikkeling als er geen aanvullende maatregelen voor deze bedrijven komen. Bovendien

zijn de huidige bedrijfsresultaten vrij slecht zodat de financiële ruimte ook gering is.

Voor alle bedrijven blijft echter gelden dat ook na invoering van een superheffing er nog mogelijkheden blijven om verbeteringen aan te brengen in de bedrijfsvoering. Met name t.a.v. de graslandexploitatie, de voederbenutting, de gezondheid van de dieren, het fokbeleid e.d. Anderzijds kan ook getracht worden om op werktuigkosten te besparen. Bij een veranderend beleid is het zaak om te trachten op een flexibele en snelle wijze op veranderende omstandigheden in te spelen.

ir. D.W. de Hoop
afdeling Landbouw
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag

Februari 1984